

Tallózás az 1930. évi román népszámlálás köteteiben

A STATISZTIKÁNAK legfontosabb feladata a népesség lélekszámának megállapítása, erre szolgálnak a népszámlálások. Románia megnövekedett területén az első, valódi értelemben vett népszámlálást 1930. december 29-én hajtották végre. Tíz esztendeje érthető kíváncsisággal várjuk a népszámlálás részletes adatainak közzétételét, hisz ezek ismerete nélkülözhetetlen az ország gazdasági, népességi és társadalmi állapotainak fölméréséhez és megítéléséhez. A bukaresti Statisztikai Hivatal most tíz hatalmas, szép kiállítású kötetben számol be a népszámlálásról.¹ A tíz kötet közül egyelőre az első három és a tizedik jelent meg, de bizonyára a többi sem várat most már sokáig magára. A megjelent kötetek közül az első Románia lakosságának kor és nem, valamint családi állapot szerinti megoszlásáról számol be, a második a lakosság nemzetiségi, anyanyelvi és felekezeti megoszlását ismerteti, a harmadik a műveltségi viszonyokról tájékoztat, a tizedik pedig az ipari és kereskedelmi vállalatok adatait közli. Az adatokat a kötetek elején bő bevezető rész magyarázza Dr. Manuila Sabin, a bukaresti Statisztikai Hivatal igazgatójának tollából.

Nincs terünk rá, hogy értékéhez méltóan ismertessük ezt a hatalmas munkát, néhány fontosabb adatát az 1937. évi Statisztikai Évkönyv alapján folyóiratunk 1938. évfolyamában közöltük is már. Legnagyobb érdeklődésre bizonyára azok az adatok tarthatnak számot, amelyek a népességnek anyanyelv, nemzetiség és vallás szerinti megoszlására vonatkoznak.

A NEMZETISÉG megállapítása a statisztikának kétségkívül legnehezebb feladata, hiszen a nemzetiségnek külső ismertető jelei nincsenek, a nemzetiséghez való tartozás csupán belső, személyes kérdés. A nemzet szellemi és erkölcsi közösség, mely leginkább a nyelvben fejeződik ki. Éppen ezért legtöbb állam népszámlálása a nemzetiség megállapítása helyett csupán az anyanyelv tudakolására szorítkozik, abból kiindulva, hogy a nemzetiség bevallásánál a politikai helyzet, személyes érdekek vagy más tényezők befolyása is érvényesülhet s így nem kaphat tárgyilagos képet az ország nemzetiségi megoszlásáról. A nemzetiség bevallása csupán akkor lehetne megbízható, ha a függetlenség teljes megóvása mellett, részrehajlatlan ellenőrzés alatt történhetne, ez azonban a népszámláló hivatalok ré-

¹ Recensământul general al populației României 1930. publicat de Dr. Sabin Manuila Tip. Monitorul Oficial, 1930.

szére technikailag megoldhatatlan feladat. A nemzetiség és statisztika viszonyával már az 1872. évi szentpétervári nemzetközi statisztikai kongresszus foglalkozott s megbízta három tagját, köztük Keleti Károlyt, annak tanulmányozásával, hogyan lehet statisztikailag a nemzetiséget egyéni akarat megnyilvánulás alapján meghatározni. Mindhárom statisztikus tagadta, hogy a vérségi eredet megfelelő kritériuma volna a nemzetiség megállapításának, s egyformán rámutattak arra, hogy egyetlen lehetőségként a nyelvi kritérium jöhet számba, mégpedig vagy az anyanyelv vagy a társalgási nyelv. A magyar statisztika is az anyanyelvet tette kérdés tárgyává, mert csak ettől várt világos, pontos, szabatos feleletet. Emellett azonban a magyar statisztika tudakolta az anyanyelven kívül beszélt nyelveket is s ezzel ellenőrizte az anyanyelvi bevallás megbízhatóságát. A román statisztika szintén magáévá teszi az anyanyelv tudakolásának szempontját, mellette azonban a nemzetiséget is igyekszik meghatározni. A népszámlálást megelőzően felvetődtek román statisztikusok között olyan nézetek is, hogy a nemzetiséget az etnikai eredet megállapítása útján határozzák meg. Az eredet kérdése alapján azonban nem a mai, valóságos helyzetet ismernők meg, a statisztika célja pedig mindig a meglévő állapot feltüntetése. Az etnikai eredetet kutató módszer nem felel meg a célnak, mert a népi eredet alapján olyanok sorozódnak egy nemzetiségbe, akiknek sem nyelvi, sem érzelmileg semmi közük egymáshoz, de emellett gyakorlatilag is megoldhatatlan feladat elé állítja a számlálóbiztosokat, akik különösen akkor ütköznek a származáskutatásnál nehézségekbe, ha az ősök több nemzetiséghez tartoztak. A második népszámlálási kötethez írt előszavában Manuila Sabin is megállapítja, hogy a népi eredet meghatározása képtelen feladat elé állítja a népszámláló biztosokat s ezért az 1930. évi népszámlálásnál a nemzetiség tárgyi kritériuma, az anyanyelv mellé, szubjektív kritériumként a lakosság nemzetiségi bevallását kellett alkalmazni. Az elv – Manuila közlése szerint – az volt, hogy mindenki szabadon és lelkiismerete szerint határozhatja meg, melyik nemzetiséghez tartozónak érzi magát, s a számláló biztosoknak nincs joguk a bevallásnál semmiféle befolyásolásra vagy változtatásra. A népszámlálás igazgatóságának utasítása szerint a nemzetiséget illető kérdésre a válasznak a személy lelkiismeretéből, családi és történelmi hagyományaiából kell fakadnia. A kérdésnek ezzel a részével annak idején a parlament és a sajtó bőven foglalkozott, s így feleslegesnek látjuk a részletezést.²

A KIADOTT FELDOLGOZÁS Románia lakosságának nemzetiségi és anyanyelvi megoszlását a következő oldalon lévő táblázat mutatja be.

Minden statisztika megbízhatóságának az összehasonlítás a próbaköve. A táblázat adatait azonban nincs mivel összehasonlítani, mivel Románia mai területén 1930-ban tartották az első népszámlálást, s a békeszerződésekkel Romániához csatolt területeken a legutolsó népszámlálások nem azonos időpontokban voltak. De megnehezíti az összehasonlítást az is, hogy a különböző népszámlálások között lényeges elvi és módszerbeli különbségek voltak. Mégis megkíséreljük a bennünket közelebbről érdeklő, Erdélyre vonatkozó adatoknak az 1900. évi magyar népszámlálás adataival való egybevetését.

² Lásd Magyar Kisebbség, 1930. évfolyam 21., 22., 23. és 1931. évfolyam 4. számait.

Románia lakosságának nemzetiségi és anyanyelvi megoszlása

	Nemzetiség	%	Anyanyelv	%
Román	12.981.324	71.9	13.180.936	73.0
Magyar	1.425.507	7.9	1.554.525	8.6
Német	745.421	4.1	760.687	4.2
Orosz	409.150	2.3	450.981	2.5
Ukrán-rutén	582.115	3.2	641.485	3.6
Szerb, horvát, szlovén	51.062	0.3	47.724	0.3
Bolgár	366.384	2.0	364.373	2.0
Cseh, szlovák	51.842	0.3	43.141	0.2
Lengyel	48.310	0.3	38.265	0.2
Hucan	12.456			
Zsidó, jiddis	728.115	4.0	518.754	2.9
Görög	26.495	0.1	20.861	0.1
Albán	4.670		4.247	
Örmény	15.544		11.377	
Török	154.772	0.9	288.073 ³	1.6
Tatár	22.141	0.1		
Gagauc	105.750	0.6		
Cigány	262.501	1.5	101.015	0.6
Egyéb	56355	0.3	23.419	0.1
Nem megállapított	7.115		7.165	
Összesen	18.057.028		18.057.028	

A terület egész népszaporodása tehát csupán 5.9% húsz év alatt, ami részint a háborús veszteségekre, részint a ki- és elvándorlásokra vezethető vissza. A természetes szaporodás is gyenge a háborút követő első évtizedben. A kolozsvári statisztikai hivatal 1920-ban Erdély területére kiterjedőleg népösszeírást rendezett s ennek eredményéről hivatalos kiadvány is jelent meg.⁴ Ez 5.140.176 lélekre teszi ekkor Erdély lakosságának számát. Nem tudjuk, mennyiben fogadható el ez az adat hitelesnek, mivel pár évvel később maga Istrati, a Dicționarul szerkesztője, s a statisztikai hivatal közgazdasági osztályának vezetője beismerte,⁵ hogy a kiadványban közölt adatok nem mutatják a valóságos helyzetet. Ha azonban feltételezzük, hogy a lakosság végösszegében nincs nagyobb eltérés, úgy az 1920–1930. közötti évtizednek tényleges népszaporulata 408.187 lélek volt, ami 7.8%-nak felel meg. A természetes szaporodás viszont 482.305 lélek, tehát 74.118-al felülmúlja a tényleges szaporulatot. Ennyivel nagyobb az innen elvándorlók és kivándorlók száma az évtized folyamán itt letelepedettek számánál. A jelek a fejlődés meg-

³ Török és tatár anyanyelvűek együtt.

⁴ Dicționarul Transilvaniei, Banatului și Celorlalte Ținuturi Alipite.

⁵ Buletinul Statistic al României, 1925. I. szám.

**Erdély népességének anyanyelvi megoszlása
1910-ben és 1930-ban**

Anyanyelv	1910		1930		szaporodás vagy fogyás	
	abszolút szám	%	abszolút szám	%	abszolút szám	%
Román	2.819.405	53.9	3.233.216	58.3	+ 413.811	+ 14.6
Magyar	1.663.576	31.8	1.480.712	26.7	-182.864	-11.0
Német	556.944	10.6	540.793	9.8	- 16.151	- 2.9
Egyéb	196.380	3.7	293.642	5.2	+ 97.262	+ 49.5
Összesen	5.236.305	100.0	5.548.363	100.0	+ 312.058	+ 5.9

akadását mutatják, a népesség gyengén szaporodik. Tanulságos volna, ha vármegyénként össze tudnók hasonlítani az 1910. évi népességet az 1930. évivel, mivel azonban időközben a vármegyék területében jelentékeny változások voltak, ez csak úgy volna lehetséges, ha községenként végeznők az összehasonlítást. Így is megállapíthatjuk azonban, hogy a legtöbb megye népességszaporodása egészen jelentéktelen, sőt Alsó-Fehér, Hunyad, Krassó-Szörény, Szatmár, Szamos, Temes-Torontál és Háromszék megyék népessége alatta marad húsz év előtti számának, jelentősebb növekedést pedig csak azok a megyék mutatnak, amelyekben valamelyik nagy város fejlődésnek indult.

Legnagyobb érdeklődésre azok az adatok tarthatnak számot, amelyek a népesség anyanyelvi megoszlását mutatják. A magyarság népességi hányadosa itt 31.8%-ról 26.7%-ra hanyatlott 1910. óta. Kisebb csökkenést mutat a németek arányszáma is. Az egyéb anyanyelvűek számának nagyfokú emelkedése azzal magyarázható, hogy 111.275 zsidó, vagyis az összes zsidóknak 58%-a jiddis anyanyelvűnek vallotta magát. Ha a repatriálások, a zsidók elkülönítése, bizonyos fokú disszimiláció s az Ókirályság felé indult erősebb elvándorlás némileg érthetővé is teszi a magyarság érzékeny veszteségét, annak elegendő okául nem fogadhatjuk el a fenti magyarázatokat. Egy nemzetiség számbeli csökkenésének oka – a statisztika megbízhatatlanságán kívül – vagy a nagyfokú asszimiláció, vagy erős kivándorlási mozgalom, vagy az életkedv csökkenése, a születések korlátozása, amit a népcsoportok fejlődésének megakadása, kedvezőtlen gazdasági lehetőségek idéznek elő. Azonban sem a születések számának ekkora fokú visszaesését nem mutatják a hivatalos adatok, sem ilyen kivándorlási mozgalomról nincs tudomásunk s így nehezen tudjuk ezt a jelenséget megmagyarázni. Erdélyben a vallás és nemzetiség között bizonyos összefüggések vannak s így a felekezeti adatok összehasonlítása sem érdektelen.⁶

⁶ Az 1910-re vonatkozó adatokat Kovács Alajos: Erdély népmozgalma vallásfelekezetek szerint c. tanulmányából vettük. (M. Statisztikai Szemle, 1929. 12. szám.)

Erdély lakosságának felekezeti megoszlása

	1910	%	1930	%	szaporodás vagy fogyás	%
Görögkeleti	1.808.877	34.5	1.932.356	34.8	+ 123.479	+ 6.8
Görög kat.	1.225.692	23.4	1.385.445	24.9	+ 159.753	+ 13.0
Római kat.	990.398	18.9	947.351	17.1	- 43.047	- 4.3
Református	696.888	13.3	696.320	12.6	568	- 0.1
Lutheránus	263.002	5.0	274.415	5.0	+ 11.413	+ 4.3
Unitárius	68.752	1.3	68.330	1.2	422	- 0.1
Izraelita	178.000	3.4	192.833	3.5	+ 14.833	+ 8.4
Egyéb	4.696	0.1	51.313	0.9	+ 46.617	+ 992.0
	5.236.305	100.0	5.548.363	100.0	+ 312.058	

Az 1910. évi népszámlálás alkalmával a római katolikusoknak 63,9 százaléka, a görög katolikusok 6,8%-a (83.698 lélek), a reformátusok 9,4%-a, a luteránusok 13,7%-a, a görögkeletiek 1,3%-a (24.121 lélek), az izraeliták 7,5%-a, az egyéb vallásúak 39,8 százaléka volt magyar anyanyelvű. Az 1930. évi népszámlálás eddig megjelent kötetei nem közlik a felekezeti és nemzetiségi helyzet közötti összefüggéseket, de mégis feltételezhetjük, hogy tíz év alatt nagyobb eltolódások a nemzetiségi helyzetben nem következtek be. Az 1930. évi feldolgozás szerint a római katolikusok aránya 4,3 százalékkal, a reformátusoké és unitáriusoké 0,1 százalékkal romlott, a többi egyházak viszont megjavították arányukat. Az egyéb felekezetek feltűnő növekedése a baptisták és adventisták számának nagy emelkedésével magyarázható.

A NÉPESSÉGFEJLŐDÉS általános leírása után röviden ismertetni kívánjuk a városok fejlődését. Már a népességfejlődés vizsgálatánál feltűnik, hogy a falusi népesség abszolút száma csaknem azonos az 1910. évi számadatokkal, százalékaránya azonban 87,1 százalékról 82,7 százalékra esett vissza. A világháborút követő évtizedet fokozódó városiasodás jellemzi, az eddigi egyenletes fejlődés helyett, különösen a nagyobb városokban, szinte amerikai méretű fejlődés indul meg. Kolozsvár lakossága tíz év alatt 65,7 százalékkal nő s itt a legnagyobb az abszolút szaporulat is: 40.036 lélek. A törvényhatósági városok között még Marosvásárhely, Szatmár, Nagyszeben és Brassó fejlődése jelentős, Nagyváradé és Temesváré csak közepesnek mondható, Arad pedig 14,4 százalékos szaporulatával nem haladja meg a kisebb városok átlagos népességnövekedését sem. Az erdélyi városok közül a leggyorsabb ütemben Medgyes fejlődött (79,7%-os növekedés), utána Dicsőszentmárton és Torda következik, ami abból érthető, hogy a földgáz bevezetése folyamán megerősödött e városok gyáripára. A 10.000 lelken aluli városok fejlődése sokkal gyengébb, sőt itt már gyakran találkozunk a visszaesés jeleivel is. A lélekszám emelkedésében mutatkozó pangás elsősorban a Székelyföldön szembe-tűnő, Székelyudvarhely, Csíkszereda, Kézdivásárhely népessége csökkent. Erdély 49 városa közül 34-nek emelkedett a népessége, 15-nek pedig apadt.

Az erdélyi városok lakosságának növekedése 1910–1930. között

VÁROSOK	Lakosság száma		szaporodás v. fogyás	
	1910	1930	szám szerint	%
<i>a) 50.000 lakoson felül</i>				
1. Kolozsvár	60.808	100.844	40.036	+ 65.8
2. Temesvár	72.555	91.580	19.025	+ 26.2
3. Nagyvárad	64.169	82.687	18.518	+ 28.9
4. Arad	67.479	77.181	9.702	+ 14.4
5. Brassó	41.056	59.232	18.176	+ 44.3
6. Szatmár	34.892	51.495	16.603	+ 47.6
<i>b) 30.001-50.000 lakos</i>				
1. Nagyszében	33.489	49.345	15.856	+ 47.3
2. Marosvásárhely	25.517	38.517	13.000	+ 50.9
<i>c) 10.001-30.000 lakos</i>				
1. Máramarossziget	23.657	27.270	3.613	+ 15.3
2. Lugos	19.818	23.593	3.775	+ 19.0
3. Torda	14.011	20.023	6.012	+ 42.9
4. Resica	17.384	19.868	2.484	+ 14.3
5. Nagykároly	16.078	16.042		36
6. Medgyes	8.626	15.505	6.879	+ 79.7
7. Petrozsény	12.193	15.405	3.212	+ 26.3
8. Nagyszalonta	15.943	15.297		646
9. Dés	11.452	15.110	3.658	+ 31.9
10. Beszterce	13.236	14.128	892	+ 6.7
11. Nagybánya	12.877	13.904	1.027	+ 8.0
12. Segesvár	11.587	13.033	1.446	+ 12.5
13. Gyulafehérvár	11.616	12.282	666	+ 5.7
14. Sepsiszentgyörgy	8.665	10.818	2.153	+ 24.8
15. Déva	9.256	10.509	1.253	+ 13.5
16. Gyergyószentmiklós	8.905	10.355	1.450	+ 16.3
<i>d) 5001-10.000 lakos</i>				
1. Oravica	11.585	9.585		2000
2. Nagyenyed	8.663	9.478	815	+ 9.4
3. Szászrégen	8.920	9.290	370	+ 4.1
4. Szászreges	8.504	9.137	633	+ 7.4
5. Karánsebes	7.999	8.704	705	+ 8.8
6. Székelyudvarhely	10.244	8.518		1726
7. Zilah	8.062	8.340	278	+ 3.4
8. Orsova	8.606	8.159		447
9. Fogaras	6.579	7.841	1.262	+ 19.2
10. Szilágysomlyó	6.885	7.448	563	+ 8.2

VÁROSOK	Lakosság száma		szaporodás v. fogyás	
	1910	1930	szám szerint	%
11. Szászváros	7.672	7.337		335 – 4.4
12. Szamosújvár	6.857	6.608		249 – 3.6
13. Dicsőszentmárton	4.417	6.567	2.150	+ 48.7
14. Lippa	7.864	6.000		1864 -23.7
15. Bánffyhunяд	5.194	5.401	207	+ 4.0
16. Kézdivásárhely	6.079	5.107		972 -16.0
e) 5000 lakoson aluli városok				
1. Csíkszereda	4.914	4.807		107 – 2.2
2. Balázsfalva	3.667	4.618	951	+ 25.9
3. Vajdahunяд	5.401	4.600		801 -14.8'
4. Belényes	4.223	4.293	70	+ 1.7
5. Felsőbánya	4.422	4.127		295 – 6.7
6. Erzsébetváros	4.408	4.067		341 – 7.7
7. Naszód	3.501	3.512	11	+ 03
8. Hátszeg	3.389	3.383		6 – 0.2
9. Abrudbánya	2.938	2.468		470 – 16.0
Összesen:	776.262	963.418	197.451	10.295 + 24.1

Ha a városok fejlődésének adatait összevetjük a városi népesség nemzetiségi adatainak megoszlásával, mindenütt a románság arányszámának jelentős növekedésével találkozunk. 1910-ben a városi lakosoknak 62%-a magyar volt, 19,7%-a román és 15,8% német. 1930-ban már csak 37,9% magyar (24,2 százalékos csökkenés), 35% román (120,3 százalékos emelkedés) és 13,2% német (3,4 százalékos emelkedés az abszolút számokban).

Igaz, hogy a jelentősebb gazdasági és művelődési központokat képviselő törvényhatósági városokban viszonylag kedvezőbb a magyarság arányszáma. Kolozsvárt, Nagyváradon, Aradon, Szatmáron, Marosvásárhelyt ma is magyar anyanyelvű a lakosság többsége. A számarány ugyan itt is csökkent, de a magyarság abszolút száma nem sokat változott. A nyolc törvényhatósági városban 1910-ben 264.729, 1930-ban 270.915 volt a magyarság lélekszáma. Jelentősebb gyarapodást mutat Brassó magyarsága, Kolozsvárt, Temesvárt, Marosvásárhelyt kisebb a gyarapodás, Szatmáron, Nagyváradon, Aradon és Nagyszebenben viszont csökkent a magyarság száma. Mégis megállapíthatjuk, hogy a számarány romlása nem a magyarság abszolút számának visszaesésével magyarázható, hanem a románság számának emelkedésével. Igaz, hogy elsősorban éppen a nagyobb városok magyarsága szenvedett erős vérvesztést a repatriálások során, azonban az így beállott apadást ellensúlyozni tudta a természetes szaporulat s főleg a bevándorlás. Mivel az uralomváltással járó ki- és bevándorlások 1930-ban már véget értek, valószínűnek kell tartanunk, hogy a városok nemzetiségi helyzetében most már csupán lassú eltolódások mutatkoznak. A románságnak különösen középosztálya gyarapodik, a magyarságnál ezzel szemben az ipari munkásság és kisiparosság száma emelkedik

a faluról bevándorlók útján. S ha a magyar értelmiség természetes népmozgalma stagnál is, ez korántsem jelenti a városi magyarság lassú elsorvadását, mert a külvárosok kisembereinél annál bővebb a gyermekáldás.

**Az erdélyi városok lakosságának anyanyelvi megoszlása
1910-ben és 1930-ban százalék szerint⁸**

V á r o s o k	1910				1930			
	Román	Magyar	Német	Egyéb	Román	Magyar	Német	Egyéb
Kolozsvár	12,4	83,4	2,4	1,8	34,5	54,3	2,7	8,5
Temesvár	10,4	39,4	43,6	6,6	26,3	35,5	33,5	4,7
Nagyvárad	5,6	91,1	2,2	1,1	25,3	66,6	1,4	6,7
Arad	16,3	73,0	6,9	3,8	37,0	53,3	6,0	3,7
Brassó	28,7	43,4	26,4	1,5	32,7	42,2	22,4	3,3
Szatmár	2,8	94,9	1,8	0,5	27,1	58,9	1,3	12,7
Nagyszeben	26,3	21,7	50,3	1,7	38,5	13,7	44,7	3,1
Marosvásárhely	6,7	89,3	2,4	1,6	24,6	65,8	1,9	7,7
Máramarossziget	9,3	82,0	5,9	2,8	33,7	25,7	0,7	39,9
Lugos	31,4	34,6	31,0	3,0	41,2	26,4	28,6	3,8
Torda	25,2	71,9	9,7	2,2	39,0	53,1	2,7	5,2
Resica	21,8	15,6	54,3	8,3	29,4	11,2	55,4	4,0
Nagykároly	1,3	98,1	0,4	9,2	27,6	61,8	1,8	8,8
Petrozsény	26,6	63,6	6,8	3,0	45,6	42,2	6,8	5,4
Dés	25,4	69,7	3,8	1,1	40,5	36,5	1,0	22,0
Medgyes	31,6	19,9	44,8	3,7	27,6	26,9	39,3	6,2
Nagyszalonta	4,1	95,4	0,3	9,2	13,1	85,3	0,5	1,1
Nagybánya	5,2	93,8	9,4	0,6	46,7	41,5	2,1	9,7
Beszterce	33,7	21,3	44,1	0,9	40,1	10,5	33,1	16,3
Segesvár	26,2	24,7	47,3	1,8	34,4	22,8	40,6	2,2
Gyulafehérvár	44,5	44,9	6,8	3,8	65,6	20,3	5,0	9,1
Gyergyószentmiklós	1,7	96,0	1,2	1,1	4,4	91,0	0,7	3,9
Sepsiszentgyörgy	1,2	96,5	1,8	0,5	18,7	77,3	1,9	2,1
Déva	27,9	67,3	3,2	1,6	52,1	40,9	3,7	3,3
Oravica	32,6	12,6	51,1	3,7	68,5	5,2	23,5	2,8
Nagyenyed	22,4	74,9	1,9	0,8	39,9	53,1	2,0	5,0

⁸ Az 1910. évi arányszámokat Jakabffy Elemér dr.: Erdély statisztikája c. művében közölt adatok alapján számítottuk ki. Néhány város területében a háború után módosulások történtek (Tordához hozzácsatolták Keresztést, Csikszeredához Zsögödöt stb.) az itt közölt arányszámok az 1910. évi magyar közigazgatási beosztásra vonatkoznak, mivel nem minden városnál sikerült megállapítani a változásokat.

V á r o s o k	1910				1930			
	Román	Magyar	Német	Egyéb	Román	Magyar	Német	Egyéb
Szászszebes	58,5	10,2	27,5	3,8	70,9	3,8	21,5	3,8
Szászrégen	17,9	40,3	40,9	0,9	19,4	42,1	23,9	14,6
Karánsebes	48,9	18,9	30,2	2,0	62,4	7,2	26,6	3,8
Székelyudvarhely	1,1	96,5	2,1	0,3	10,9	85,6	2,0	1,5
Orsova	23,4	32,4	34,7	9,5	60,3	11,4	22,4	5,9
Zilah	6,5	92,7	0,2	0,6	24,7	71,1	0,6	3,6
Fogarás	33,0	51,0	15,3	0,7	54,9	29,7	13,5	1,9
Szilágysomlyó	11,0	87,5	0,3	1,2	30,4	52,3	0,8	16,5
Szászváros	40,8	27,9	16,8	5,5	67,9	17,0	12,8	2,3
Szamosújvár	27,4	67,5	2,7	2,4	43,7	37,4	1,0	17,9
Dicsőszentmárton	21,6	72,6	2,6	3,2	29,8	59,1	2,6	8,5
Lippa	42,3	24,8	30,5	2,4	46,7	19,1	32,5	1,7
Bánffyhunyadi	8,6	90,4	0,5	0,5	20,8	60,6	0,4	18,2
Kézdivásárhely	0,8	98,2	0,6	0,4	4,6	93,6	1,2	0,6
Csikszereda	1,1	97,0	1,2	0,7	11,9	83,4	1,6	3,1
Balázsfalva	70,7	22,6	6,1	0,6	78,0	15,6	2,5	3,9
Vajdahunyadi	39,6	54,3	4,1	2,0	60,6	33,1	4,4	1,9
Belényesi	46,7	50,5	1,4	1,4	60,3	32,0	1,0	6,7
Felsőbányai	5,4	93,8	0,4	0,4	28,2	62,5		9,3
Erzsébetváros	21,3	53,2	11,2	8,3	40,5	38,0	12,3	9,2
Naszódi	71,5	22,2	5,9	0,4	82,2	2,9	2,1	12,8
Hátszegi	48,4	46,0	4,3	1,3	67,5	20,5	4,9	7,1
Abrudbányai	57,7	40,0	1,1	1,2	73,4	21,8	1,7	3,1

A KÖZZÉTETT ADATOK még igen sok érdekes részletről tájékoztatnak, ezek ismertetésétől azonban el kell tekintenünk, s az általános adatok helyett egy-két vidék községenkénti adataira fordítjuk figyelmünket, különösen azért, hogy az asszimilációnak világszerte olyan sokat kutatott és vitatott kérdéséhez a román népszámlálás eredményein keresztül néhány adatot szolgáltatassunk. A háború óta mindenfelé megerősödött a népi gondolat, olyan népcsoportokban ébredt fel a nemzeti öntudat, amelyekben az eddig teljesen hiányzott, s az új öntudatosítás folytán a kevert népességű vidékeken a disszimilációnak számos, érdekes jelenségével találkozunk. Különösen Szatmár –Nagykároly vidéke nyújthat ebből a szempontból gondolkozásra készítő példákat, mivel itt magyar, román, német és rutén eredetű lakosság él egymással keverten. Az itt élő népmérség az 1910. évi népszámlálás adatai szerint már jórészt el volt magyarosodva, vagy legalább is az elmagyarosodás útján volt. Ebben az időben a Szatmár – Nagykaroly vidéki 29 német eredetű község közül csupán öt község lakosságának többsége vallotta magát németnek, a többiekben a lakosságnak csupán egy töredéke, a nagyobb fele már magyar anya-

nyelvű volt. S hogy nem csupán az anyanyelvi statisztika önkényes megállapításáról van szó, azt bizonyítja a nyelvtudási statisztika is, amelynél érzelmi és politikai szempontok nem játszhatnak szerepet. Az 1880. évi magyar népszámlálás volt az első, amely az anyanyelven kívül a nyelvtudást is vizsgálat tárgyává tette s így ettől az időtől kezdve figyelemmel kísérhető községenként az asszimiláció és disszimiláció menete. Ezúttal csupán 15 sváb eredetű község nemzetiségi helyzetében beállott változásokat kívánjuk vizsgálni. Ezek: Csanáros, Csomaköz, Kálmánd, Kaplony, Mezőfény, Szaniszló, Érdengeleg, Nagymadarász, Erdőd, Mezőterem, Mezőpetri, Királydaróc, Krasznabéltek, Szakas és Nagymajtény, valamennyi Nagykároly közvetlen környékén fekszik. Lakosságuk 1880-ban 22.670 lélek, akik közül 11.109, kerekén 49 százalék beszél németül. 1890-ben a lakosság száma 25.671, a németül beszélőké pedig 12.897, azaz 50 százalék. A magyarosodás, a nyelvtudásból következően, ebben az évtizedben még lassú ütemben folyhatott, azonban mindenesetre jellemző, hogy a lakosságnak fele egyáltalán nem beszélt németül, de természetesen a többi sem volt mind német anyanyelvű, vagy éppen német származású, mert ebben a számban a német anyanyelvű zsidók és a németül beszélő magyarok is helyet foglalnak. Az 1910. évi adatok már egészen más képet mutatnak. A 15 község lakossága most 31.831, a németül tudóké 8.343, ami az összes lakosságnak csupán 26,2 százalékát jelenti. Mindössze három községben nőtt időközben a németül beszélők száma (Mezőterem, Mezőpetri és Krasznabéltek), azonban ezekben is magyarnak vallotta magát a lakosság túlnyomó többsége. A többi községben a németet többnyire már nem is beszélték, az uralkodó nyelv a magyar vagy a román volt. A magyarosodás nem csupán az egyház és iskola hatásával magyarázható, hanem inkább a szomszédos magyar területekkel való érintkezésből s magyar anyanyelvű római katolikusok bevándorlásával. Ha a nyelvtudási statisztikában fel is tételezünk kisebb népszámlálási hibákat, kétségtelen, hogy a háború előtt ezeknek a hajdan sváb községeknek lakossága háromnegyed részben nem is beszélt már németül, s 81,2 százaléka, 25.898 lélek magyar anyanyelvűnek vallotta magát.

Az 1930. évi népszámlálás adatai ehhez a helyzethez képest meglepőeknek látszanak. Az említett 15 község lélekszáma 32.707-re nőtt, a magukat magyar nemzetiségűeknek vallók száma azonban most már csak 6.342, ami a lakosság 19,4 százalékának felel meg. Ennek kétszerese a magyar anyanyelvűek száma: 13.280, azaz a lakosság 40,6 százaléka. Íme tehát, húsz év alatt (sőt valószínűleg 1919 óta) azok túlnyomó többsége, akik 1910-ben még csak magyarul beszéltek, már más nemzetiségűnek vallják magukat, sőt tekintélyes részük még anyanyelvet is cserélt. Egyetlen községben, Szakaszon, nőtt lényegesen a magyar anyanyelvűek száma (122-ről 251-re), a németeké pedig csökkent (525-ről 432-re). Annál feltűnőbb, hogy azokban a községekben, ahol a lakosság többsége már 1910-ben nemcsak magyarnak vallotta magát, de nem is tudott németül, most a német anyanyelvűek vannak többségben. Ilyen például Kálmánd, ahol 1910-ben 1072 lakosból 1058 magyar anyanyelvű volt s a németül beszélők száma is csupán 5, ott 1930-ban anyanyelv szerint csupán 37 magyart és 1242 németet találnak a számlálóbiztosok. Figyelemreméltó az is, hogy a legtöbb községben a német nemzetiségűek száma lényegesen felülmúlja a német anyanyelvűek számát, vagyis legfeljebb érzelmi, de nem nyelvi disszimilációról beszélhetünk. Így Szaniszlón 1067 német nemzetiségűvel szemben csupán 46 német anyanyelvűt találunk. Királydarócon 264 német

nemzetiségével szemben 24 a német anyanyelvűek száma, Csanáloson az arány 1317 és 657, Csomaközön 1240 és 243, Kaplonyban 192 és 8, Mezőfényen 1680 és 998, Nagymajtényban 1415 és 865, s hasonló a helyzet csaknem valamennyi községben, legfeljebb az arány változik. Igaz, hogy olyan községek is vannak, ahol nem nőtt meg a németek száma. Kaplonyban 1910-ben 274-en beszéltek németül s az 1930-as népszámlálás csak 8 német anyanyelvűt talál. Csomaközön 1910-ben egyetlen német anyanyelvű sem volt a lakosságból s 827-en beszéltek németül; 1930-ban 243 német anyanyelvű lakos él ebben a községben. Élénk bizonyíték ez amellet, hogy akiknek a német nyelvtudását az 1910. évi népszámlálás megállapította, jelentős része nem volt egyszersmind német anyanyelvű is. S így annál érdekesebb, hogy a 15 községben az akkori 791 német anyanyelvűvel és 8343 németül beszélővel szemben 1930-ban 15.341 német nemzetiségűt és 9.440 német anyanyelvűt találunk, a magyar anyanyelvűek száma pedig 25.898-ról 13.280-ra esik vissza. Az asszimiláció és disszimiláció kérdésének tanulmányozói számára ez a gyorsütemű változás bizonyára érdekes jelenség.

Községek	1910				1930				
	Ösz-szes népes-ség	Magyar	Német	Néme-tül beszél	Ösz - szes népes-ség	Nemzetiség szerint		Anyanyelv szerint	
						magyar	német	magyar	német
Kaplony	1937	1933	4	274	2363	1856	192	2187	8
Kálmánd	1072	1058	19	5	1320	20	1258	37	1242
Csanálos	1748	1727	22	355	1888	206	1317	895	657
Mezőfény	1770	1748	60	65	1851	115	1680	820	998
Csomaköz	2175	2170	13	827	2110	222	1240	1381	243
Szaniszló	4822	3485	12	349	4336	566	1607	2391	46
Érdengeleg	1429	716	2	154	1645	271	324	297	325
Mezőpetri	1455	1455	30	1187	1588	70	1447	264	1276
Mezőterem	2339	1953	525	1312	2135	50	1379	190	1254
Királydaróc	2633	1698	35	85	2737	904	264	1284	24
Krasznabéltek	2245	2158	7	1284	2582	773	1176	867	1116
Szakasz	859	122	62	531	1010	213	432	251	432
Erdőd	3602	3434		1090	3315	919	1331	1528	857
Nagymadarász	1851	432		50	1975	38	279	216	97
Nagymajtény	1894	1809		775	1852	119	1415	672	865
Összesen:	31831	25898	791	8343	32707	6342	15341	13280	9440

Azonban Szatmár vidékén nem csupán a sváb lakosság nemzeti érzésében bekövetkezett változások szolgálhatnak figyelemreméltó tanulságokkal, hanem a háború után a görög katolikus lakosság jelentős része is nemzetiséget és anyanyelvet cserél, amint azt az alábbi táblázat mutatja.⁹

Községek	Év	Összes népesség	Anyanyelvi és nemzetiségi megoszlás		Felekezeti megoszlás			A görög katolikusok közül	
			Magyar	Román	R. kat.	Ref.	G. kat.	Magyar	Csak. magyarul tud
Batiz	1910	2452	2335	116	317	375	1673	1557	1282
	1930	2935	864	1860	435	433	1898		
Lázári*	1910	1322	1670	1168	438	347	489	489	458
	1930	1504	1322	160	488	348	568		
Mikola**	1910	1896	1330	126	278	942	502	501	484
	1930	1988	1885	1	200	895	714		
Kissár***	1910	186	1552	271	40	9	130	130	130
	1930	240	179	4	50	15	171		
Nagypeleske****	1910	1018	239	1	153	104	651	650	626
	1930	1003	1014	151	141	157	622		
Pete	1910	348	931	46	24	43	275	264	166
	1930	350	337	11	24	27	272		
Pusztadaróc	1910	500	253	97	78	229	159	159	154
	1930	584	500	222	73	267	219		
Vetés	1910	1771	507	44	139	683	896	840	676
	1930	1859	1713	54	105	619	1077		
			1075	736					

⁹ Az 1930. évi népszámlálás adatai minden községnél két sorban szerepelnek. Az első sor adja a község összes népességét s a magyar és román nemzetiségűek számát, majd a felekezeti megoszlást. A második sorban a népességnek anyanyelv szerinti megoszlását találjuk.

* Az 1930. évi népszámlálás a községben 100 rutén nemzetiségű és 5 rutén anyanyelvű lakost talált.

** 320 rutén nemzetiségű, 40 rutén anyanyelvű.

*** 81 rutén nemzetiségű – rutén anyanyelvű.

**** 459 rutén nemzetiségű, 1 rutén anyanyelvű.

Községek	Év	Összes népesség	Anyanyelvi és nemzetiségi megoszlás		Felekezeti megoszlás			A görög katolikusok közül	
			Magyar	Román	R. kat.	Ref.	G. kat.	Magyar	Csak magyarul tud
Óvári	1910	1488	1462	26	59	993	376	350	340
	1930	1669	1129	462	62	1079	465		
Csengerbagos	1910	1554	1523	106	47	644	798	215	143
	1930	1655	971	583	20	568	878		
Szamosdob	1910	1563	645	999	39	450	1052	142	51
	1930	1436	451	948	15	440	953		
Szatmárzsadány	1910	1568	455	943	26	40	1477	178	44
	1930	1515	234	1315	26	16	1451		
Kakstmarton	1910	551	72	1431	31	269	230	195	148
	1930	640	434	176	30	325	257		
Pettyén	1910	510	485	24	18	272	204	179	111
	1930	579	394	146	28	368	159		
Berend	1910	524	486	86	15	300	200	188	181
	1930	615	512	12	25	352	214		
Dobrácsapáti	1910	361	560	49	21	151	165	143	48
	1930	399	339	22	9	167	202		
Kiskolcs	1910	687	164	225	4	495	165	132	14
	1930	739	654	29	1	527	196		
			545	194					

Tizenhét Szatmár vidéki község népszámlálási adatait mutatják ezek a számok. Valamennyinek felekezeti viszonyaira nézve jellemző a görög katolikusok magas arányszáma. 1910-ben a 17 község népessége 18.299. A római katolikusok száma 1727 (9,4%), a reformátusoké 6346 (34,6%), a görög katolikusoké 9442 (51,5%). A lakosság 82,5 százaléka, 15.107 lélek magyar anyanyelvű, 17,1 százalék, 3188 lélek pedig román. A magyar anyanyelvűek közül 6312-en (41,7%) tartoztak a görög katolikus egyházhoz s ezeknek túlnyomó többsége, 5056 lélek (80,1%)

nem is beszélt a magyaron kívül semmiféle más nyelven. Bármilyen eredetűek is lettek legyen ezek, nem vitás, hogy az 1910. évi népszámlálás idején már teljesen el voltak magyarosodva.

1930-ban az egész népesség ebben a 17 községben 19.710 lélek. A gyarapodás közel 8 százalék, kedvezőbb tehát, mint Erdély átlagos népszaporodása. A görög katolikusok a legjobban szaporodó vallásfelekezet Erdélyben, s a tárgyalt községekben is az ehhez az egyházhöz tartozók száma 10.316-ra, arányszámuk pedig 52,3 százalékra emelkedett. A római katolikusok száma 1732 (8,7%), a reformátusoké 6.403 (32,5%). Sokkal lényegesebb változásokra mutatnak ennél a nemzetiségi, valamint az anyanyelvi adatok. A magyar nemzetiségűek száma most már mindössze 8647, az összes lakosságnak 43,8 százaléka, a románoké viszont 8.998, azaz 45,6 százalék. Igaz, az anyanyelvi adatok szerint a magyarság térvesztése nem éppen ennyire jelentős. 12.441 magyar (63,1%) és 6698 román anyanyelvű (33,9%) lakost találnak a számláló biztosok. A magyar anyanyelvűek száma tehát 2700 lélekkel csökkent, ezek tíz év alatt, amint látjuk, anyanyelvet cseréltek. Feltűnő, hogy kerekén 2300-an a magyar anyanyelvűek közül román nemzetiségűnek vallják magukat, s közel 3.800 azoknak a magyar anyanyelvűeknek száma, akik nem a magyar nemzetiség rovatában szerepelnek. Ezek között találunk mintegy 900 rutén nemzetiségűt is, azonban mindössze 46-on vallják magukat anyanyelv szerint is ruténnek.

Szatmár és Szilágy megyékben nem ritkaság a fentiekhez hasonló változás. Túrterebes például egyike faji eredet szempontjából a legkevertebb községeknek. 3792 léleknyi lakosából 2160-an voltak 1910-ben római katolikusok, ezek java része sváb eredetű. A reformátusok száma 595 volt, a nagyjából rutén származású görög katolikusoké 782. Valamennyien teljesen el voltak magyarosodva s a községben mindössze 18 a nem magyar anyanyelvűeknek száma.

1930-ban a község lakossága 3.856 lélek. A román anyanyelvűek száma 10-ről 409-re emelkedik, a magyaroké 3774-ről 3.221-re apad, 17 a rutén, s 32 a német anyanyelvűek száma. Nemzetiség szerint azonban csupán 2.075 magyart találunk, 461 románt, 705 németet és 256 rutént.

Jellemző Érsemjén helyzete is, ahol a románok száma 4-ről 710-re, Éradonyé, ahol 0-ről 196-ra, Érseléndé, ahol 31-ről 625-re, Csokalyé, ahol 0-ről 334-re, Hegyközszentmiklósé, ahol 0-ről 110-re, Biharé, ahol 1-ről 317-re emelkedett a nemzeti bevallás alapján. Mindenütt megtaláljuk a magyarázatot a görög katolikusok számában.

Hasonló jelenséggel Erdélynek csaknem minden részében találkozunk. Néhány Kászon vidéki község nemzetiségi helyzetében bekövetkezett változásokat a következő oldalon lévő táblázat mutatja:

Községek	Évek	Összes népesség	Anyanyelvi ill. nemzetiségi megoszlás		Felekezeti megoszlás			A görög katolikusok közül	
			Magyar	Román	R. kat.	Ref.	G. kat.	Magyar	Csak magyarul tud
Kászonaltiz	1910	985	980	3	885	9	86	86	82
	1930	895	797	73	794	12	74		
Kászonfeltiz	1910	1247	885	8	996	7	243	243	235
	1930	1105	922	175	935	5	155		
Kászonimpér	1910	1143	1067	37	870	11	250	240	135
	1930	983	760	222	738	14	219		
Kászonjakabfalva	1910	1239	960	22	921	1	312	309	298
	1930	902	682	210	661	13	224		
Kászonújfalva	1910	1758	897	4	1535	16	206	206	181
	1930	1406	1257	135	1251		155		
Lázárfalva	1910	836	1333	73	571		264	264	255
	1930	833	831	1	811	4	17		
Tusnád	1910	2285	832	1	2136	58	73	73	73
	1930	2473	2374	70	2197	61	28		
Csíkszentgyörgy	1910	2127	2099	5	1925	16	178	173	172
	1930	2557	2286	251	2133	37	333		
Csíkmenaság	1910	2178	2471	73	2072	2	101	101	62
	1930	1988	1893	95	1879	12	94		
Csíkbánkfalva	1910	1495	1892,	6	1434	8	50	50	50
	1930	1518	1487	–	1445	3	61		
			1516	–					

A 10 község népessége 1910-ben 15.293 lélek, s csaknem száz százalékgig magyar, a románok száma mindössze 30. E községek lakosai közt 1763 görög katolikust találunk (11,5%), közülük 1745 magyar anyanyelvű s ezeknek 94 százaléka a magyaron kívül más nyelvet nem beszél. 1930-ban a népesség 14.660. A tíz község közül hétben fogyott a lakosság, éspedig nem is jelentéktelen mértékben. Kászon-

ban nem ritkaság a beszegezett kapu, a lakosság az Ókirályságba vándorol munkát keresni. A magyarok száma nemzetiség szerint 13.264, anyanyelv szerint 14.317, a románoké 1264, anyanyelv szerint 294. Tehát még mindig 98 százalékos a magyar anyanyelvi többség. A görög katolikusok száma 1360, azonos a román nemzetiségűekkel. S ezt a változást, amely a nemzeti öntudatban a hatalomváltás után bekövetkezett, nem a román faji eredettel, hanem a vallással magyarázhatjuk, amint ezt Lázárfalva példája bizonyítja. Itt az 1910. évi magyar népszámlálás 264 görög katolikus magyart talált, akik azonban a háború előtt a római katolikus hitre tértek s alighanem ezzel magyarázható, hogy ebben a községben az 1930. évi népszámlálás csaknem teljesen a húsz év előtti nemzetiségi helyzetet találja.

Az ehhez hasonló példáknek egész sorát idézhetnők mind a Székelyföldön, mind Erdély más részeiben. A háromszéki Bölönben például 1910-ben a románok száma 12, a görögkeleti magyaroké 747, nagy többségük (489 lélek) csak magyarul beszél. 1930-ban a románok száma nemzetiség szerint 504, anyanyelv szerint 296. Nyárádandrásfalván húsz év alatt a román nemzetiségűek száma 4-ről 245-re emelkedik. A görög katolikus magyarok száma itt 1910-ben 261 és 81 százalékuk csak magyarul beszél. Szentháromságon, Szovátán, Illyésmezőn, Backamadarason, Harasztkeréken hasonló a helyzet, nemkülönben az Érmellék számos községében is s csaknem mindenütt lényegesen magasabb a román nemzetiségűek, mint a román anyanyelvűek száma. Az összefüggések vallás és nemzetiség között talán sehol sem annyira jellemzőek, mint Közép-Európának azokon a részein, ahol a keleti és nyugati egyházak hívei keverednek. Mégsem lehet azonban szabályszerűnek tekinteni, hogy bizonyos egyházak hívei csak bizonyos nemzetiséghez tartoznak, hiszen egyes házasságok, más vidékre való elvándorlások vagy egyéb okok sokszor elválaszthatnak valakit anyanyelv szempontjából is azoktól, akikhez egyháza szerint nemzetiségileg tartoznia kellene.

Elég, ha itt a moldovai csángók példájára utalunk. A római katolikusok száma Moldovában 109.953. Köztudomású, hogy ezeknek túlnyomó többsége a csángók közül kerül ki, s az is, hogy – bár nyelvileg többségük már asszimilálódott – nemcsak magyarokként emlegetik magukat ma is, de annak nevezi őket a környékükön élő románság is. A legutóbbi népszámlálás azonban Moldovában nemzetiség szerint csupán 20.964 magyart talál, anyanyelv szerint pedig 23.894-et. Itt tehát fordítottját látjuk annak a helyzetnek, amelyet a megelőző példákban láttunk.

Az Ókirályságban a népszámlálás mintegy hatvanezer magyart talált, közülük 24.000-en Bukarestben éltek. Ez a szám csalódást okoz azoknak, akik azt hirdették, hogy Bukarestben százezres magyarság él. Az adatok cáfolják ezt s arra a kérdésre sem adnak feleletet, hogy hová lesz az erdélyi magyarság elvándorló népfélesége. Hiszen Bukarestben már a háború előtt tekintélyes számú magyarság élt, s tudjuk, hogy a háborút követő évtizedben a Székelyföldről mintegy harmincötezer ember vándorolt ki, s más vidékekről sem volt kisebb arányú az elvándorlás. Brassó, Medgyes, Temesvár s még egy-két erdélyi város magyarságának gyarapodása részben megmagyarázza a belső vándorlás irányát, azonban kielégítő választ még sem ad a felvetett kérdésre. A falusi lakosságnak városokba húzódása – a hivatalos adatok szerint – sokkal élénkebb ütemben gyarapította a városok román, mint a magyar népességét, s a magyar lakosság számának emelkedése sem csupán bevándorlás következménye, hanem a természetes szaporodásé is. Nem lehet tehát kétséges, hogy az erdélyi falvakból kényszerűségből kivándorló tízezrek csak részben

gyarapítják az erdélyi városok lakosságát, túlnyomó többségük az ország más tartományaiban keres magának megélhetést. Fölvetődik a kérdés: ha többségük mégis az Ókirályságba vándorol, olyan nagy számban tűnik-e el a román néptengerben?

FEJTEGETÉSEINKBEN igyekeztünk számot vetni olyan jelenségekkel, amelyek az 1930. évi román népszámlálással kapcsolatban figyelmünket érthető módon különösképp megragadták. Csak négy kérdést választottunk ki, tallóztunk csupán az érdekes anyagban, mert a megjelent kötetek részletekbe hatoló ismertetése meghaladta volna e közlemény terjedelmét. A nemzetiségi arányokban beállott változások, a falusi népesség városba özönlése, a városi lakosság nemzetiségi összetételének módosulása és a vallás és nemzetiség közötti összefüggések vizsgálata volt a célunk. A hatalomváltás következtében beálló nemzetiségi eltolódásokkal másutt is találkozunk Európában, a falusi lakosság városba özönlése, a városok gyors ütemű duzzadása meg éppen a legtöbb gondot okozó szociológiai problémává nőtte ki magát a világháború után az egész földkerekségen, ellenben a vallás és nemzetiség összefüggései olyan sajátos eredményeket másutt aligha mutatnak, mint Erdélyben, a keleti és nyugati kereszténység egyik találkozási pontján. Ez is bizonyítja, hogy az általános európai jelenségekkel mindig szembe kerülünk Erdélyben is, de emellett kikerülhetetlenül élénk állnak külön ehhez a földhöz kötött kérdések is, sajátosan a magunk kérdései.

VITA SÁNDOR